

Сорока Інна Іванівна,  
учитель зарубіжної літератури  
комунальної установи Сумська  
загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 5,  
м. Суми, Сумської області

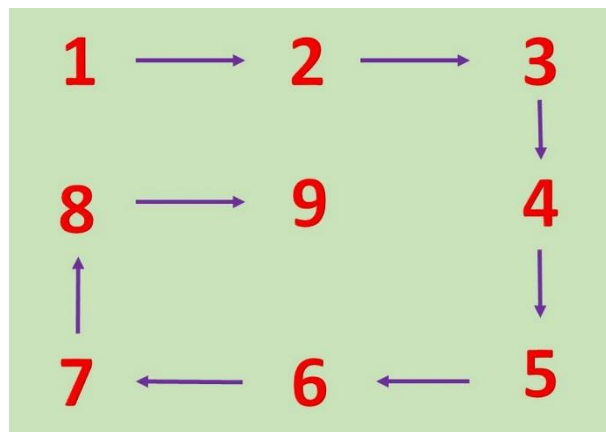
## **Кросенс як засіб розвитку логічного і неординарного творчого мислення учнів на уроках зарубіжної літератури**

*Если вы входите в класс, от которого  
трудно добиться слова, начните показывать  
картинки, и класс заговорит, а главное,  
заговорит свободно...*  
**К.Д. Ушинский**

Кожен учитель намагається зробити свої уроки цікавими, незабутніми і пізнавальними. Відходить у минуле той час, коли уроки були однотипними, учитель розповідав нову тему, а учні відповідали на питання, виконували вправи у зошитах, читали і переказували підручник. Не всім було цікаво, а дехто, нудьгуючи, знаходив собі заняття: розгортав зошит з кінця і потайки малював. Звичайно, діти щось засвоювали, хоча пасивне сприйняття і засвоєння не можуть бути опорою міцних знань. А ось коли навчатися легко, цікаво і зрозуміло, то і пізнавальний інтерес учня до вивчення предмету зростає. Давно доведено – знання, засвоєні без інтересу, не забарвлені власними позитивними емоціями, не стають корисними. Нам необхідно прищепити учневі прагнення до постійного поповнення своїх знань за допомогою самоосвіти, сприяти розширенню кругозору, залучити до творчого пошуку, до самостійної дослідницької діяльності.

Навчання повинно бути цікавим. Для учня це означає посильним і успішно – результативним, для вчителя – радісним. Безперечно, існує безліч технологій, прийомів і методів, за допомогою яких можна зробити навчальний процес більш ефективним. Одна із них - це ігрова технологія. Психологи стверджують, що гра – найкращий спосіб засвоєння інформації, особливо для дитини, яка все життя і всі соціальні навички сприймає через гру. Вона подобається учням, бо дарує радість і захоплення, несподіванку і таємницю. Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі панує доброзичлива атмосфера, бадьорий настрій, в учнів виникає бажання вчитися. Знання від вчителя до учнів повинні передаватися у простій, зрозумілій і цікавій формі, головне – щоб не було нудно. Це і майстер-класи, і тренінги, і ділові ігри, і віртуальні подорожі, і творчі майстерні – все те, що є сучасним, здатним захопити, зацікавити, навчити творити, мислити. А вміння логічно мислити - важлива якість, що дозволяє ефективно спілкуватися і розуміти один одного. Логіку потрібно розвивати з дитинства. Найкращі помічники в цьому - кросворди, загадки, анаграми, нестандартні завдання, кросенси. Що ж таке кросенс?

Слово «кросенс» означає «перетин смислів» і створено авторами за аналогією зі словом «кросворд». Ця унікальна ідея належить письменнику, педагогу і математику Сергію Федіну і доктору технічних наук, художнику і філософу Володимиру Бусленко. Кросенс уперше був надрукований у 2002 році у журналі «Наука і життя». Він являє собою асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів (як у грі «Хрестики-нулики»). Дев'ять зображень розташовані в ньому таким чином, що кожен малюнок має зв'язок із попереднім і наступним, а центральний об'єднує по смислу відразу декілька. Зв'язок може бути як поверхневий, так і змістовний. Але в будь-якому випадку це прекрасне завдання для розвитку логічного і творчого мислення. Кросенс потрібно читати зліва направо і зверху вниз.



(Мал. 1)

#### Алгоритм створення кросенса:

1. Визначити тему, загальну ідею.
2. Виокремити дев'ять елементів, що стосуються ідеї (теми).
3. Знайти зв'язки між елементами, визначити послідовність.
4. Концентрація змісту в одному елементі (центральному).
5. Виокремити відмінні риси, особливості кожного елементу.
6. Підібрати зображення, що ілюструють елементи.
7. Замінити прямі образи і асоціації символічними.
8. Побудувати асоціативні зв'язки між образами елементів.

Для полегшення процесу створення кросенса спочатку потрібно заповнити словами кожен квадрат, а потім замінити їх образами. Оскільки у цьому завданні велика роль суб'єктивного сприйняття образів і зображень, то можливі свої варіанти зв'язків, за умови, що учень обгрунтує свою версію.

#### Приєм «кросенс» відповідає наступним принципам:

- науковість: має наукове обгрунтування;
- ефективність: дає гарантовані результати вже з перших днів його застосування;
- гуманність: покращує якість освіти і полегшує процес навчання;
- універсальність: можна використовувати при викладанні будь-яких предметів, для навчання дітей із різним рівнем розвитку;
- креативність: спрямований на розвиток неординарного творчого мислення.

А це означає, що прийом «кросенс» допомагає формувати всі види універсальних навчальних дій.

Проблема, з якою часто зустрічаються автори кросенсів, - це трактування зображень, які можуть бути не зовсім зрозумілі або досить загадкові. У такому випадку дається коротка текстова підказка – хто чи що зображено на кожному малюнку, а завдання – знайти зв'язки між сусідніми зображеннями або дати назву кросенсу, знайшовши єдину нитку асоціацій. Предметні кросенси розгадувати легше. Ще простіше їх створювати, адже для цього не потрібно «залазити в чужу голову». Потрібно лише зрозуміти смисл і знати алгоритм створення головоломки. Якщо десяти людям запропонувати у невеликому тексті кожне слово замінити малюнком, то жоден колаж не повториться. У цьому полягає специфіка використання образів. Образи на відміну від понять менш конкретні. Якщо їх порівняти з будинком, то поняття – це стіни, а образи – це вікна, які дають світло, повітря, свіжість, прозорість, простір уяві. Будь-яку історичну фігуру, явище, художній образ можна розглядати з декількох сторін. Ми можемо по-різному розповісти про А. Чехова, А. Міцкевича, В. Короленка – як про особистості, письменників, громадських діячів. Кросенс допомагає уникнути однозначного тлумачення подій, учинків і характерів літературних героїв. Це дуже важливе вміння для сучасного життя. В оточуючому нас світі ми не зустрінемо однозначних явищ. І добро може бути "з кулаками", і зло "во благо", і краса потворна, а потворність красива. Дивлячись, хто, як і навіщо щось робить, говорить, думає і т. п. Усі великі відкриття відбуваються тоді, коли "відкривач" піддає сумніву встановлене думку.

**Кросенс може бути використаний на будь-якому етапі уроку.** У цьому випадку асоціативна головоломка буде мати конкретну методичну мету:

## I. Перевірка домашнього завдання (використовуючи кросенс розповісти матеріал минулого уроку).

### 1. 6 клас. Оповідання «Жага до життя» Д. Лондона.



(Мал. 2)

1 – Джон Гріффінд Лондон (Джек Лондон)

2 – американський письменник XIX століття. З десяти років тяжко працює.

3 – Коли країну охопила «золота лихоманка», він разом із дядьком поповнив ряди золотошукачів. Але золота не знайшов. Зате збагатив себе іншими скарбами: вірною дружбою, знанням про життя людей, моральною силою і стійкістю, цікавими історіями і пригодами.

4 – Він стає письменником і видає збірку оповідань про Північ і золотошукачів. Одне з них – «Жага до життя», у якому розповідається про те, як двоє щасливчиків, знайшовши золото, повертаються додому. Але Білл зраджує свого товариша, і чоловік залишається сам.

5 – Повсюди на нього чекає смерть, прийнявши різні обличчя: його мучить холод,

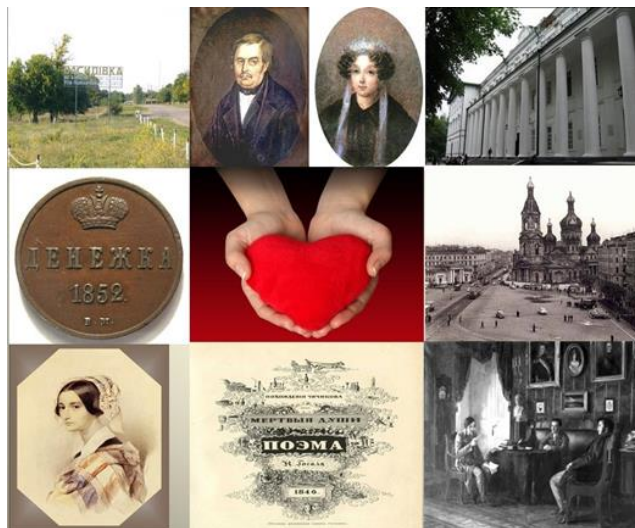
6 – голод гризе його нутрощі та так допікає, що забиває йому памороки.

7 – За ним, слід у слід, йде такий же хворий вовк, терпляче чекаючи, що людина ослабне першою.

8 – Чоловік майже перетворився на величезного хробака, що звивався, корчився, крутився, але вперто повз уперед.

9 – Оповідання «Жага до життя» - це гімн людині, здатній боротися за власне життя, її стійкості, витривалості, умінню не відступати перед труднощами.

### 2. 9 клас. Вивчення біографії М.В. Гоголя.



(Мал. 3)

1 - Микола Васильович Гоголь народився 20 березня 1809 року в селі Великі Сорочинці (тепер Миргородського району) на Полтавщині. Дитинство його минуло в с. Василівці (тепер Гоголеве) в маєтку батьків.

2 - Батько майбутнього письменника Василь Опанасович Гоголь-Яновський був освіченою людиною, багато читав. Він був відомим на Полтавщині автором багатьох рукописних комедій, водевілів і віршів українською та російською мовою. Мати Марія Іванівна, уроджена Косяровська, за свідченням сучасників, була напрочуд гарна собою. Батьки Гоголя були поміщиками середньої руки й мали 1000 десятин землі та 400 душ кріпаків-селян.

3 - Микола Васильович з 1821 по 1828 р. навчався у Ніжинській гімназії вищих наук. Він захопився збиранням українських народних пісень, прислів'їв і приказок, готував матеріали до українсько-російського словника.

4 – З 1828 року Гоголь проживає у Росії. Він переїжджає до Санкт-Петербургу, де влаштовується на державну службу.

5 – Гоголь відвідує літературні салони, де знайомиться з Жуковським, Плетньовим, Дельвігом і Пушкіним.

6 - У 1842 році з'являється друком знаменита поема-роман "Мертві душі", сюжет якої Гоголю подарував Олександр Пушкін.

7 – Важливе місце у житті Миколи Васильовича посідала Олександра Йосипівна Смірнова-Россет. Але, незважаючи на свої почуття, письменник до кінця життя залишався самотнім.

8 - Тяжка хвороба обірвала життя неповторного майстра слова 21 лютого 1852 року.

9 – Але Гоголь завжди залишається жити в наших серцях.

### 3. 9 клас. Вивчення біографії М.В. Гоголя.



(Мал. 4)

1 - Микола Васильович Гоголь народився 1 квітня (за новим стилем) 1809 року.

2 – у селищі Великі Сорочинці Полтавської губернії. Миколою його назвали на честь чудотворної ікони Святого Миколая. Згідно з сімейними переказами, він походив із старовинного українського козацького роду і був нащадком відомого козака Остапа Гоголя, що наприкінці XVII століття був гетьманом Правобережної України.

3 - У 1821–1828 навчався у Ніжинській гімназії вищих наук, де вперше виступив на сцені гімназійного театру як актор і режисер-постановник вистав «Едіп в Афінах», «Урок дочкам», «Лукавін» та багатьох інших. У гімназії Гоголь особливо охоче вивчав давню українську історію,

народні звичаї та усну народну творчість, з якими знайомився не лише з друкованих джерел, а й на ніжинських базарах, у передмісті Магерки, де мав багато знайомих. Пізніше ніжинські типи, окремі сценки увійшли до творів письменника. У Ніжині Гоголь написав свої перші літературні твори і опублікував деякі з них у рукописних журналах та альманахах.

4 - 1829-го року він опублікував свій перший твір — поему «Ганс Кюхельгартен».

5 - Мріючи про літературну діяльність, 1828 року Гоголь поїхав до Петербургу. Матеріальна незабезпеченість примусила його поступити на службу чиновником Департаменту уділів.

6 – Микола Васильович, живучи у Росії, весь час мріяв про Україну, у своїх творах оспівував цю мальовничу землю, прекрасний народ. Наприкінці 1833 року Гоголь клопочеться про місце професора історії в Київському університеті св. Володимира. Гоголь писав: «Я захоплююся заздалегідь, коли уявляю, як закиплять труди мої в Києві. Там скінчу я історію України й півдня Росії і напишу всесвітню історію. А скільки зберу там легенд, повір'їв, пісень! Якими цікавими можна зробити університетські записки, скільки можна умістити в них подробиць, цілком нових про сам край!»

7 – Гоголь створив збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Миргород», «Петербурзькі повісті», п'єсу «Ревізор», поему «Мертві душі».

8 – Помер Микола Васильович Гоголь у 1852 році, похований на цвинтарі Свято-Даниловського монастиря. У 1931 році перепохований на Новодівичому кладовищі.

9 – Микола Гоголь належить двом культурам одночасно. Він – український романтик і російський реаліст.

#### 4. 7 клас. Роман Вальтера Скотта «Айвенго». Характеристика образу Ровени.



(Мал. 5)

1 - Леді Ровена – головна героїня історичного роману Вальтера Скотта «Айвенго», вона - найбагатша спадкоємиця знатного саксонського роду, сама доля судила шанобливе ставлення інших до неї. Леді наділена вродою. (Цитата з тексту – портрет леді Ровени)

2 – Її опікав Седрик Ротервудський. Опікун обожнює її, ні в чому їй не відмовляє і пов'язує з нею свої надії на відновлення влади саксів. Через це навіть виганяє свого сина з дому і позбавляє його спадку. (Цитата з тексту)

3 – Події роману відбуваються в середньовічній Англії, коли король Ричард I повертається з хрестового походу, щоб відновити свою владу, незаконно захоплену братом, принцом Джоном.

4 - Леді Ровену постійно оточувала любов і ласка ближніх, велика розкіш. Їй належали великі багатства й землеволодіння.

5 – Вона була онукою короля Альфреда Великого. Ровена наділена мудрістю й обачливістю, виваженістю вчинків та рішень, надзвичайно високим уявленням про особисту та національну честь і гідність.

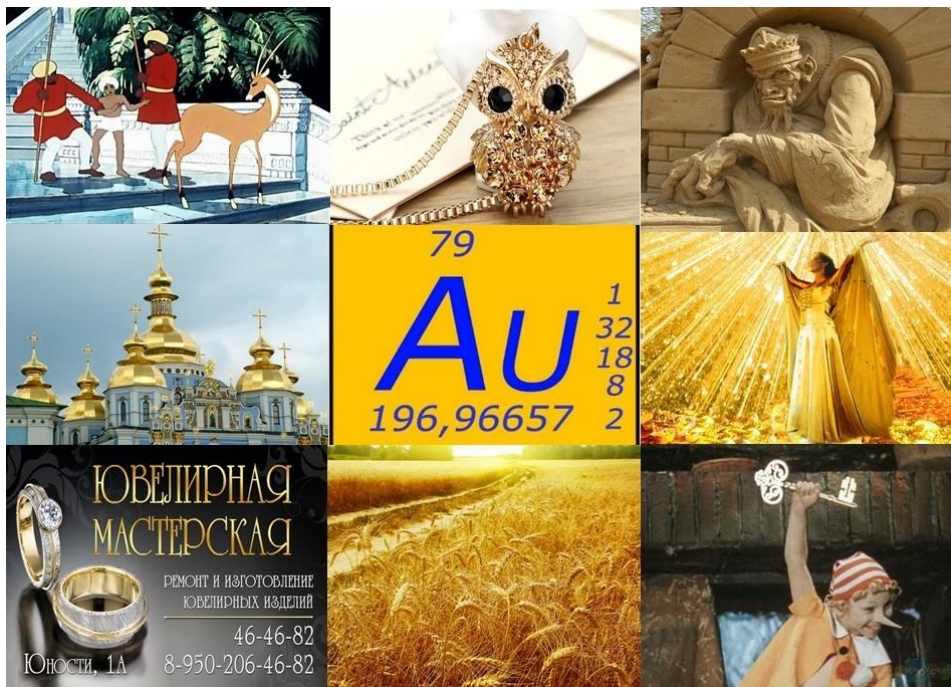
6 – На турнірі в Ашбі Ровену обрали королевою кохання і краси, цим самим принизивши норманську верхівку. (Цитата з тексту).

7 - Горда леді Ровена не схиляє голови перед лицарем Де Брасі, який навіть найжорстокішою ціною готовий завоювати її любов. Благородна саксонка віддала своє серце Айвенго і берегла любов до свого лицаря протягом багатьох років, незважаючи на всі заборони її опікуна Седрика. Вона з нетерпінням чекала хоч найменшої вістки про коханого і вірно чекала його повернення. (Цитата з тексту)

8 - "Айвенго довго і щасливо жив з Ровеною. Вони любили одне одного ще більше від того, що відчували стільки перешкод до свого з'єднання."

9 – Леді Ровена – неначе троянда в саду, красива, ніжна, ранима, але й горда, вмє постояти за себе.

**II. Формулювання теми уроку, постановка мети уроку** (знайти зв'язок між зображеннями і визначити тему уроку, визначити, що повинні зробити на уроці).



(Мал. 6)

**10 клас. Оноре де Бальзак. Повість «Гобсек».** Починаючи роботу на уроці, прошу учнів подивитися на екран, де на слайді вони бачать даний кросенс.

- Яким словом можна об'єднати всі зображення? Аргументуйте свою відповідь (Учні говорять, що всі ілюстрації містять слово «золото»).

- Як би ви сформулювали тему уроку? (Вплив золота на героїв повісті «Гобсек»)

- Отже, тема уроку – «Влада золота та її філософія в повісті «Гобсек». Повість «Гобсек» — це не лише історія одного скнари, а й дослідження явища, діагностика хвороби суспільства, стосунки в якому базуються на грошах, вексялах, золоті.

**III. Розкриття інформаційного блоку теми, пошук проблеми** (причини, риси, наслідки чогось в образах і символах).

## 1. 7 клас. Тема «Билини».



(Мал. 7)

1 – Київська Русь у період IX–XIII ст. була високорозвиненою державою, яка відіграла значну роль у долі Заходу й Сходу. Люди Київської Русі не тільки воювали із зовнішніми ворогами, а й швидко оволоділи грамотою.

2 – У цей період із жанрів фольклору особливої популярності набули билини.

3 – Їх виконували народні співці — гусярі, скоморохи, а також кобзарі.

4 – Давньоруські билини за місцем історичних подій поділяють на два основні цикли. Перший із них – київський (героїчний).

5 – У билинах трапляються імена реальних історичних діячів. В образі билинного князя Володимира (Володимир Красне Сонечко) поєдналися риси київських князів Володимира Святославича і Володимира Мономаха.

6 – Героями давньоруських билин стали богатирі – Ілля Муромець, Альоша Попович, Добриня та ін. Народ поетизує й ідеалізує їх, наділяючи великою внутрішньою силою та позитивними моральними рисами.

7 – Другий цикл билин – новгородський (соціально-побутові).

8 – У билинах новгородського циклу розповідається про волелюбного Василя Буслаєва, купця Садка (талановитого представника торгової частини Новгороду), багатого боярина Ставра, який насміхається над київськими князями, та інших новгородців.

9 – Як вважали безіменні автори, людина має бути вірним сином своєї землі, служити їй вірою й правдою, захищати від загарбників, мечем і плугом торувати шлях своєму народові до щасливого майбуття.

## 2. 7 клас. Тема «Духовне випробування людини».



(Мал. 8)

- 1 - Англійський письменник Джеймс Олдрідж створював книжки про сильних духом людей мужніх професій — пілотів, спортсменів і вояків. Він і сам був схожий на них: майстерно керував літаком, пірнав з аквалангом, володів зброєю.
- 2 – Герої оповідання «Останній дюйм» - звичайні люди, яких вирізняє прагнення справедливості, сила духу, безстрашність у критичних ситуаціях.
- 3 – Тема цього оповідання – стосунки батьків і дітей. Письменник говорить про те, що представники різних поколінь не хочуть чути одне одного, не хочуть порозумітися.
- 4 – Але Бену та Деві вдалося подолати прірву, що пролягла між ними. Подолати «останній дюйм», за Олдріджем, означає подолати власний егоїзм, до кінця виконати свій обов’язок перед тими, чия доля в даний момент залежить від тебе.
- 5 – Творчість англійського письменника Редьярда Кіплінга сповнена глибокої тривоги за світ, розвиток земної цивілізації. Переживши разом із своїм поколінням війни й катастрофи, смерть і страждання, письменник шукав шляхи, які зможуть зробити життя людей мирним і осмисленим. Моральний кодекс справжньої людини втілено у вірші «Якщо...». Це один із найгуманніших творів письменника, у якому проголошуються вічні цінності — честь, мужність, воля, відданість високій меті. Вірш написаний у формі звернення до сина, цей твір можна сприймати як його духовний заповіт до всіх наступних поколінь.
- 6 – У «Баладі про Схід і Захід» йдеться про конфлікт двох світів — Сходу і Заходу. Це не лише сторони світу, а й утілення різних вірувань, позицій, світоглядів і, урешті-решт, — народів.
- 7 – Увесь текст доводить думку про те, що, хоча Захід і Схід ніколи не зрушать з місця, людина з людиною, незважаючи на різницю в поглядах, національну й релігійну належність, завжди можуть порозумітися й зблизитися духовно. Це шлях до духовного єднання людства, від чого залежить доля Землі. Світосприйняття письменника відзначається особливою толерантністю. Він утверджував думку про те, що немає Заходу без Сходу, а Сходу — без Заходу, що всі частини поєднуються в одному цілому.
- 8 – Світ різнобарвний і багатоликий, тому завдання справжньої людини —увібрати, зрозуміти, поважати й полюбити це розмаїття.
- 9– Про це все ми дізнаємося, опрацювавши розділ «Духовні випробування людини».

### 3. 7 клас. Тема «Літературний детектив».



(Мал. 9)



1 - Артур Конан Дойл, англійський письменник, мав багату творчу уяву й великий талант розповідача, тому невдовзі література стала його основною професією, заради якої він полишив медицину.

2 – Прославився письменник детективними творами, в основі яких – злочин.

3 – Головний герой оповідань – Шерлок Холмс – людина з феноменальною пам'яттю, спостережлива, здатна до складних умовиводів, з доскональними знаннями в тих галузях науки, які могли згодитись у криміналістиці. Це образ справжнього англійського джентльмена, який розплутує найважчі кримінальні загадки, керуючись дедуктивним методом. Допомагає йому доктор Ватсон, що є найкращим другом детектива.

4 – Прочитавши оповідання «Пістрява стрічка», ви дізнаєтеся про Хелін Стоунер, яка потерпала від жорстокості вітчима. Історія цієї дівчини викликала інтерес у Шерлока Холмса своєю незвичайністю. Великий детектив рятує її, покаравши злочинця його ж «засобом» убивства.

5 - Цікавий і заплутаний випадок, зображений в оповіданні «Спілка рудих», де за допомогою дедуктивного методу Холмсові вдалося схопити одного з найнебезпечніших злочинців Джона Клея, який, влаштувавшись на роботу до англійського крамаря, викопав підземний хід до міського банку, з якого намагався викрасти усе наявне там французьке золото. Для цього за допомогою свого помічника він і заснував міфічну «Спілку рудих», аби мати можливість, коли крамаря не буде вдома, викопати підземний хід під банк.

6 - Загадковий, фантастичний, жахливий і яскравий — усе це визначення, якими характеризують художній світ американського письменника Едгара Аллана По. Він писав вірші, повісті й оповідання. Кожен з його творів має таємницю, яку ми й досі розгадуємо.

7 - Від появи оповідання «Золотий жук» в суспільстві посилювався інтерес до криптографії. Утім, зміст твору значно ширший за таємницю давнього пергаменту. Герой оповідання Е. По наділений великими інтелектуальними здібностями, що дає йому можливість подолати важкі обставини й бідність.

8 - Хоча в оповіданні «Золотий жук» ідеться про пошуки скарбів, та все ж таки у творі утверджується не сила золота, а сила людської думки, багатство творчої уяви й розуму, завдяки яким герой розгадав таємницю та знайшов сховок.

9 – Про шедеври світової літератури, які мають прихильників у різних країнах світу, ми дізнаємося із розділу «Літературний детектив».

**IV. Узагальнення матеріалу** (кресенс складається із зображень, котрі демонструвались учителем на різних етапах уроку, учні за ними узагальнюють матеріал і роблять висновки).

**1. 9 клас. Джордж Байрон. Поема «Мазепа».**



(Мал. 10)

- 1 – Джордж Гордон Байрон
- 2- англійський письменник ХІХ століття
- 3 – зацікавився таємничою постаттю українського гетьмана Мазепи і в 1831 році створив однойменну поему.
- 4 – Відомості про українського гетьмана Байрон узяв із праці Вольтера «Історія Карла ХІІ», яка була надзвичайна популярною у Європі. Мазепа чудово підходив на роль романтичного героя байронічного типу і захопив увагу поета.
- 5 – У поемі описані події російсько-шведської війни, а саме 1709 рік, коли під Полтавою було розбито військо Карла ХІІ.
- 6 – Це були важкі часи для Карла ХІІ і Мазепи, коли вони із залишками війська змушені були просити захисток у султана.
- 7 – На чолі російського війська стояв цар Петро І.
- 8 – Поема побудована у формі розповіді-сповіді головного героя твору – старого гетьмана Мазепи про любовну пригоду, яка трапилася з ним дуже давно.
- 9 – Байрон називає Мазепу титаном, бо Мазепа так само як і Прометей терпів муки, які відчув під час смертоносної поїздки, йому притаманний дух прометеївської непокори.

## 2. 6 клас. Чарльз Діккенс. «Різдвяна пісня в прозі».



(Мал. 11)

- 1- Чарльз Діккенс, англійський письменник ХІХ століття,
- 2 – дуже любив своє місто. Він міг годинами блукати вулицями Лондона, спостерігаючи за життям навколо.
- 3 – Чарльз Діккенс дуже співчував простим людям, тому все життя боровся за їх право на вільне й щасливе життя, щоб діти ніколи не голодували, а також за їхнє право – мати величне свято Різдво.
- 4 – Письменник дуже любив це свято, він уважав, що це визначний день для всіх християн, коли кожна людина повинне переосмислити своє минуле, теперішнє, а також подумати про майбутнє.
- 5 – Чарльз Діккенс створив цикл різдвяних оповідань, серед яких – «Різдвяна пісня в прозі».
- 6 – Головний герой – Ебенізер Скрудж – найчерствіша, найскупіша людина, у якої навіть снігу взимку не випросиш.

7 – Але Скрудж отримав шанс змінити своє життя, досягнути допущені помилки – у різдвяну ніч він подорожує з трьома духами, які ведуть його в минуле, теперішнє і майбутнє. Скрудж розуміє, що він прожив життя марно.

8 – Адже це була різдвяна ніч – і прокинувшись, герой зрозумів, що отримав свій шанс. І з цієї миті у всьому містечку не було більш добрішої, усміхненої, приємної людини, ніж Скрудж.

9 – Ці перевтілення могли відбутися з героєм тому, що Різдво – це найсвятіший день, день, коли може відбутися диво, це свято добра і справедливості.

### 3. Микола Гоголь. «Ніч перед Різдвом».



(Мал. 12)

1 – Микола Васильович Гоголь

2 – український і російський письменник

3 – народився в 1809 році у селі Великі Сорочинці.

4 – у 1831 році вийшла друком його збірка «Вечори на хуторі біля Диканьки»,

5 – куди ввійшло і оповідання «Ніч перед Різдвом».

6 – Події твору відбуваються у мальовничому українському селі Диканька у переддень Різдва.

7 – Гоголь розповідає про українські звичаї та традиції, пов'язані з цим святом.

8 – Герої твору – красуня Оксана і видний парубок коваль Вакула – пройшовши через випробування, отримують щастя.

9 – Їхня взаємна любов стала можливою, тому що в дивовижну різдвяну ніч збуваються найзаповітніші мрії.

**V. Організація роботи в групах** (скласти кросенс на задану тему із запропонованих зображень, порівняти кросенси груп).



(Мал. 13)

### 1. 6 клас. Рей Дуглас Бредбері. Новела «Усмішка».

- 1 – Американський письменник-фантаст ХХ ст. Рей Дуглас Бредбері написав понад 400 творів, у яких створено художній образ майбутнього.
- 2 – Новела «Усмішка», створена в 1952 році, належить до соціальної фантастики.
- 3 – Автор показує читачам майбутнє життя, яке на них може очікувати.
- 4 – Кожен із нас мріє про щасливе майбутнє для себе, своєї родини.
- 5 – Але читаючи новелу, ми бачимо, що люди все зруйнували: міста перетворилися на купу сміття з понівеченими будівлями,
- 6 – поля аж світяться від радіації, на них немає жодної чистої рослини.
- 7 – Люди перетворилися на забиті створіння, для яких свято – це вогнище із книг,
- 8 – знищення автомобілів, картин – всього того, що створила цивілізація. Стає страшно від побаченого.
- 9 – Бредбері закінчує новелу оптимістично: поки є діти, що вміють цінувати прекрасне, у людства є надія змінитися, перетворити своє жалюгідне існування на повноцінне життя. І це під силу молодому поколінню.

### 2. 6 клас. М. Гоголь. «Ніч перед Різдвом». Образи Оксани і Вакули.



(Мал. 14)

- 1 – Український, російський письменник Микола Васильович Гоголь
- 2 – написав оповідання «Ніч перед Різдвом», що увійшло до збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки».
- 3 – Героями твору є перша красуня на селі Оксана, горда, самозакохана, весела

- 4 – і роботящий коваль Вакула, який ще дуже гарно вмів малювати і до безтями був закоханий в Оксану.
- 5 – Дівчина поставила йому умову: якщо дістане черевички, які носить сама цариця, то вийде за нього заміж.
- 6 – Вакула спочатку був занепокоєний тим, що виконати забаганку красуні неможливо, навіть звернувся за порадою до характерника Пацюка.
- 7 – Осідлавши чорта, Вакула летить до Санкт-Петербургу, щоб дістати черевички цариці.
- 8 – Вакулі вдається отримати нездійсненне, тому що в нього було любляче серце, чисті помисли – і переддень Різдва, коли, як ми знаємо, відбуваються різні дива.
- 9 – Вакула з Оксаною побралися, жили довго і щасливо у власній хаті.

### 3. 9 клас. Біографія М.Ю. Лермонтова.



(Мал. 15)

- 1 - Народився М. Ю. Лермонтов 3 жовтня 1814 року в Москві в будинку поблизу Червоних воріт. Батько, Юрій Петрович, відставний піхотний капітан з дворянської сім'ї, що збідніла; мати, Марія Михайлівна, уроджена Арсеньева (з роду Столипіних).
- 2 – Дитинство Михайла пройшло в селі Тархани Пензенської губернії, в маєтку бабусі Є. Арсеньевої, де він здобув столичну домашню освіту: крім звичного гувернера-француза, у нього була бонна-німка і пізніше — вчитель-англієць. Із дитинства Лермонтов добре знав французьку та німецьку мови, малював та грав на музичних інструментах.
- 3 – 4 листопада 1832 року він вступив до Школи гвардійських підпрапорщиків і кавалерійських юнкерів. Це рішення було спонтанним та здійснене під впливом двоюрідного брата, який теж туди вступав. Два роки, проведені в обстановці казармової муштри, були, з його слів, «страшними».
- 4 - Творчість Лермонтова розвивалася в тяжких умовах, що виникли в Росії після поразки декабристів в 1825 р. Продовжуючи традиції Пушкіна, Лермонтов разом з тим відкривав нову сторінку в історії російської літератури.
- 5 - У березні 1840 р. за дуель з сином французького посла де Барантом Лермонтова було переведено в піхотний полк і відправлено в діючу армію на Кавказ, де, за сподіваннями влади, його мали б убити. Михайло Юрійович бере участь у військових діях, «виконуючи покладене на нього доручення з відмінною мужністю і холонокровністю», дивуючи цим владу.

6 – Крім того, що Михайло Юрійович займався літературною діяльністю, він був і талановитим художником. На його полотнах зображена мальовнича природа Кавказу.

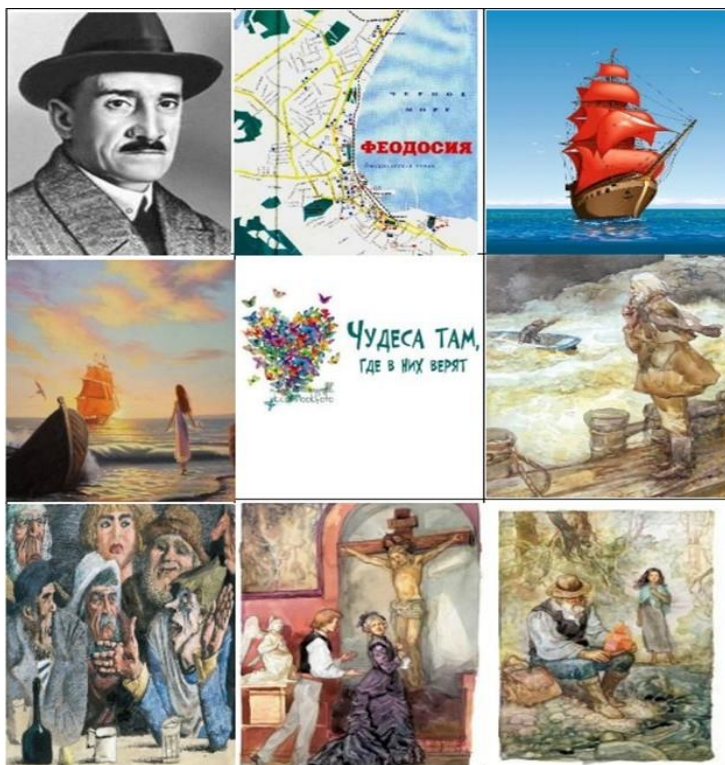
7 – 15 липня 1841 року під час дуелі з Мартиновим Лермонтов був убитий. Його тіло було поховано на П'ятигорському кладовищі.

8 – Лермонтовим було написано декілька томів віршів, поеми, драми, роман «Герой нашого часу».

9 – Усе своє життя Михайло Юрійович Лермонтов почував себе самотнім, хоча і був серед людей: ні справжніх друзів, ні справжнього кохання. «Как посмотришь с холодным вниманьем вокруг – жизнь пустая и глупая шутка...».

**VI. Творче домашнє завдання** (скласти кросенс у друкованому чи електронному варіанті на задану тему, за змістом твору, за художнім образом).

### 1. 7 клас. О. Грін. «Пурпурові вітрила».



(Мал. 16)

1- Російський письменник ХХ століття О. Грін (Гриневський)

2 – довгий час проживав у Криму, у Феодосії.

3 – Коли в країні йшла громадянська війна, була розруха й голод, письменник створив чудову повість-феєрію «Пурпурові вітрила».

4 – Події твору відбуваються у Каперні, де серед жорстоких і примітивних людей живе самотній моряк Лонгрєн, який виховує донечку Ассоль.

5 – Одного разу на березі моря дівчинка зустріла дідуся Егля, який розповів їй чудову казку про те, що в майбутньому її чекає зустріч з кораблем з пурпуровими вітрилами.

6 – Також читачі знайомляться з Греєм, який мріє стати капітаном.

7 – Жителі Каперни постійно сміялися над Ассоль, знущалися над її мрією про пурпурові вітрила.

8 – Кожного дня дівчинка виходила на берег моря і чекала, що пророцтво Егля здійсниться. Вона дуже хотіла бути щасливою.

9– Мрія Ассоль здійснилася, тому що вона вірила в неї. «Чудеса там, где в них верят».

### 2. 6 клас. Крістіне Нестлінгер. «Конрад, або Дитина з бляшанки».



(Мал. 17)

- 1 – Австрійська письменниця
- 2 – Крістіне Нестлінгер
- 3 – написала книгу «Конрад, або Дитина з бляшанки», головним героєм якої є хлопчик Конрад, штучно створений на фабриці.
- 4 – Він потрапляє до дуже дивакуватої пані Бартолотті, яка була великою дитиною, та їй довелося добряче потрудитися, щоб стати гарною матусею.
- 5 – Конраду спочатку було страшно у новому для нього світі, але поступово він при звичається.
- 6 – Цей хлопчик був створений штучно, тому мав відмінні знання і був дуже вихований.
- 7 – У школі у Конрада було багато неприємностей, однокласники не любили його, йому довелося подолати безліч перешкод.
- 8 – Хлопцю допомогла його однокласниця Кіті, і Конрад зрозумів, що таке дружба.
- 9 – Конрад, пані Бартолотті, пан Егон все-таки зуміли створити справжню сім'ю.

### 3. 6 клас. Крістіне Нестлінгер. «Конрад, або Дитина з бляшанки».



(Мал. 18)

- 1 – Крістіне Нестлінгер
- 2 – народилася в Австрії
- 3 – у місті Відні.
- 4 – Вона створила багато цікавих оповідей для дітей. Однією з найвідоміших її книг була «Геть огіркового короля».

- 5 – Також вона написала дуже цікаву повість «Конрад, або Дитина з бляшанки», яка вчить нас, що друзі, сім'я – це найголовніше в житті людини.
- 6 – Уже з перших сторінок ми знайомимося з поважною панею Бартолотті, яка поводить себе як дитина.
7. Але Конрад навчив її бути справжньою мамою і нести відповідальність за свої вчинки.
- 8 - Пані Бартолотті бореться за свою дитину.
- 9 – І Конрад, і пані Бартолотті, і пан Егон нарешті перестали бути самотніми, створивши чудову дружню родину.

#### 4. 8 клас. Біографія Горація.



(Мал. 19)

- 1 – видатний римський поет – лірик Квінт Горацій Флакк народився на півдні Апеннінського півострова у невеличкому містечку Венузія в 65 році до н.е.
- 2- своєї матері він не пам'ятав, вона рано померла, а батько був вільновідпущеником, колишнім рабом, якому вдалося не лише здобути волю, а й отримати статок.
- 3 – батько зробив усе, щоб надати сину найкращу, тобто аристократичну освіту, яка б відкрила двері у вищі кола римського суспільства. Горацій навчається у Римі, а потім їде до Греції, в Афіни – місто, яке славилося своїми філософськими школами й найвищим рівнем освіти.
- 4 – проте завершити навчання не вдалося – розпочалася чергова громадянська війна. Горацій вступив до республіканської армії, де був призначений командиром одного з легіонів.
- 5 – після поразки в битві з військом Юлія Цезаря всі республіканці були оголошені як небезпечні злочинці. Більше року юнак не наважувався повернутися додому. Він поневірявся грецькими островами і містами Малої Азії, зазнаючи справжніх злиднів.
- 6 – Меценат, який зацікавився віршами молодого поета, вирішив матеріальні клопоти Горація і представив його Юлію Цезарю.
- 7 – Горацій у своїх творах звернувся до політичних тем, оспівуючи молоду римську державу. Вершиною його творчості стали 4 книги од. Взірцем для них він обрав давньогрецьку лірику, особливо творчість Сапфо.
- 8 – протягом двох тисячоліть його твори вивчали в школах, а переклади впливали на розвиток усіх європейських літератур. Серед українських класиків Горація перекладали Г. Сковорода, І. Франко.
- 9 – Горацій був видатним римським поетом. Ще за життя він став класиком, і сам Август був переконаний, що його твори «збережуться навіки».



## 5. Роль книги у житті людини.



(Мал. 20)

- 1 – книга відкриває нам вікно у новий незвіданий світ.
- 2 – вона вказує дорогу, якою потрібно йти по життю.
- 3 – вчить нас бути добрими, милосердними, співчувати один одному.
- 4 – книга – це надійний друг. З будь-яким питанням можна до неї звернутися.
- 5 – книга – це казковий світоч, що сяє на найтемніших і найдальших дорогах життя.
- 6 - книга дає можливість здійснити подорож у свій світ, де кожен з нас може стати чарівною красунею або супергероєм.
- 7 – книга - джерело знань із різних наук.
- 8– за допомогою книг ми поповнюємо свій словниковий запас, і спілкуватися з нами стає все цікавіше і цікавіше.
- 9 – все це і дає нам книга.

**VII. Структура уроку або декількох уроків з теми** (дев'ять елементів кросенса можуть включати в собі послідовне відображення структури уроку з темою (метою, проблемою посередині).

## 10 клас. Вивчення роману Л.М. Толстого «Анна Кареніна».



(Мал. 21)

- 1- Опрацювання біографії Льва Миколайовича Толстого.
- 2 – Знайомство із змістом роману «Анна Кареніна».
- 3 – Головна думка роману – «думка сімейна».
- 4 – Перша сюжетна лінія роману – образ Анни Кареніної.
- 5 – Друга сюжетна лінія роману – образ Костянтина Левіна.
- 6 – Любовний трикутник: Анна – Вронський – Каренін.
- 7 – Стосунки Анни Кареніної і Олексія Вронського.
- 8 – Сімейні цінності.
- 9 – Чи стала Анна щасливою, коли до неї прийшло кохання? І що таке кохання? Чи варте воно, щоб заради нього жертвувати найдорожчим?

На останньому уроці, коли всі теми вже розглянуто, список книг для прочитання влітку записаний, я звертаюся до учнів із побажаннями гарного відпочинку:



(Мал. 22)

- 1- Збагатити свій організм величезною кількістю вітамінів, що є у фруктах, ягодах, овочах.
- 2 – Купатися, плескатися у річці, озері, морі, басейні.
- 3 – Насолодитися їздою на велосипеді, відчуваючи неперевершений аромат польових квітів.
- 4 - Проводити якомога більше часу на свіжому повітрі разом із друзями.
- 5 – По можливості відправитись у подорож, відкривши для себе нові міста, країни, острови.
- 6 – Відчути себе «вільною людиною», зробивши «маленькі дурниці», наприклад, походити на руках.
- 7 – Відкрити для себе дивовижні світи, читаючи книжки, не тому що потрібно читати, а тому що хочеться!
- 8 – І, взагалі, отримати якнайбільше насолоди від життя!
- 9 – Бо літо – «это маленькая жизнь!»

Створювати кросенси – одне задоволення. Діти швидко запам'ятовують матеріал, розвивають логічне і творче мислення. Як будь-яке творче завдання, кросенси підвищують ініціативність, креативність і розвивають уяву, комунікативні вміння, навички роботи з інформацією. Працюючи над головоломкою, учні вчаться самостійно знаходити рішення проблеми, висловлювати особисту думку, порівнювати ознаки предметів, встановлювати схожість і відмінність, узагальнювати. Таким чином розвивається здібність мислити, робити висновки, вміння застосовувати свої знання в різних умовах. Із розвитком інформаційних технологій робота над кросенсом доступна кожному учню: у пошуковій системі набираємо потрібне слово – і знаходиться величезна кількість необхідних ілюстрацій. Залишається тільки обрати потрібний

образ і вставити в таблицю. Також головоломка має і величезний виховний потенціал. Вона може бути складена і за темою виховної години, святкового заходу, ювілейної дати.



(Мал. 23)

(Виховна година «Сім кольорів щастя»)

Щастя – це:

- 1 – життя.
- 2 – коли у людини є сім'я, і мама з татом ніколи не сперечаються.
- 3 – коли мирне небо над головою.
- 4 – коли всі люди здорові.
- 5 – коли є людина, яка завжди прийде тобі на допомогу.
- 6 – коли тебе кохають, і ти відповідаєш взаємністю.
- 7 – коли збуваються твої мрії.
- 8 – коли є вірні друзі.
- 9 – ось таке воно, щастя.

Кросенс може стати засобом організації колективної творчої справи: створення інтелектуальної гри, стіннівки, листівок до дня народження однокласників, оформлення портфолію.

Китайська мудрість говорить: «Скажи мені – і я забуду; покажи мені – і я запам'ятаю; дай зробити – і я зрозумію». То ж створіть свій новий і унікальний світ, наповнений образами, смислами, бажаннями і натхненням. Будьте ТВОРЦЯМИ!

Наостанок хочеться декілька слів сказати про себе, звичайно ж, за допомогою кросенсу.



(Мал. 24)

**Интернет-джерела:**

1. [http://www.ug.ru/method\\_article/214](http://www.ug.ru/method_article/214)
2. [http://www.vspc34.ru/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1784](http://www.vspc34.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1784)
3. <http://www.nkj.ru/archive/articles/12724/>